

AVOCATUL
POPORULUI
OMBUDSMAN

01. decembrie 2012

La Nr.

Nr. 04-1/2-2401

din

Curtea Constituțională a Republicii Moldova

Str. Alexandru Lăpușneanu nr. 28
Chișinău MD 2004, Republica Moldova

SESIZARE

prezentată în conformitate cu art.25 lit.i) din Legea nr.317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, art.38 alin.(1) lit. i) și art.39 din Codul jurisdicției Constituționale nr.502-XIII din 16 iunie 1995 și art.26 din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr.52 din 03.04.2014

p/r 13:47
CURTEA CONSTITUȚIONALĂ
A REPUBLICII MOLDOVA
Intrare Nr. 2012
"01" 12 2012

I. AUTORUL SESIZĂRII

1. Ceslav Panico, Avocatul Poporului (Ombudsmanul)

II. OBIECTUL SESIZĂRII

Exercitarea controlului constituționalității a unor prevederi din Codul de procedură civilă, și anume:

1) Exercitarea controlul constituționalității cuvântului „locomotorii” din conținutul art. 213 alin. (3) al Codului de procedură civilă;

2) Exercitarea controlului constituționalității redacției alin. (1¹) al art. 216 din Codul de procedură civilă, în măsură în care nu este prevăzută posibilitatea audierii martorului cu dizabilități prin intermediul videoconferinței la sediul instituției de asistență socială sau la sediul autorității tutelare;

III. ARGUMENTELE ÎN SUSȚINEREA NECONSTITUȚIONALITĂȚII NORMELOR CONTESTATE

Centrul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități s-a adresat Avocatului Poporului (Ombudsmanul) cu privire la sesizarea Curții Constituționale în vederea efectuării controlului constituționalității unor prevederi din Codul de procedură civilă prin care se restrânge dreptul persoanelor cu dizabilități de a participa în ședința de judecată prin intermediul teleconferinței.

Ombudsmanul a constatat că pe acest caz Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității a emis Avizul consultativ din 14 martie 2022, prin care a constatat că prevederile respective sunt discriminatorii¹.

Urmare examinării circumstanțelor invocate, Avocatul Poporului a conchis că prevederile din alin. (3) al art. 213 și alin. (1¹) din art. 216 din Codul de procedură civilă sunt în contradicție cu prevederile art.16 combinat cu art.20, 51, 54 din Constituția Republicii Moldova.

Prevederile contestate au fost introduse prin Legea nr. 17/2018 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Din nota informativă la proiectul de lege nu rezultă o explicație plauzibilă de ce autorul a propus anume redacția respectivă².

¹ http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/Aviz-art.-213-si-216-CPC_votat.pdf

² <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/3971/language/ro-RO/Default.aspx>

Este de notat că tehnologia de astăzi poate spori eficiența și transparența procedurii judiciare și poate facilita accesul persoanelor fizice la justiție. Cu toate acestea, tehnologia riscă să afecteze, în același timp, accesul la justiție pentru anumite categorii de persoane (de exemplu, cele care nu au acces la internet), în cazul în care aceasta ar înlocui în întregime procedura tradițională.

Avocatul Poporului notează că Pandemia de COVID-19 a avut un impact negativ și asupra exercitării dreptului la un proces echitabil. Comunicarea directă a justițiabililor cu sistemul judiciar a fost dificilă, cum ar fi, din cauza amânării examinării anumitor categorii de cauze, modificări ale termenelor etc. O soluție alternativă pentru ședințele de judecată, a fost utilizarea sistemelor de videoconferință. Consider că anume aceasta a servit drept un catalizator puternic ce a accelerat procesul de digitalizare al actului de înlăptuire a justiției, precum gestionarea audierilor de la distanță.

*Ghidul practic pentru judecarea la distanță în Europa Centrală și de Est*³, oferă o serie de oportunități, provocări dar și recomandări practice pentru gestionarea audierilor la distanță. Astfel, audierea la distanță oferă potențialul de a spori accesul la justiție pentru părțile care nu se află în aceeași locație cu instanța, permițându-le să participe direct la proceduri. Audierile la distanță pot fi mai ieftine de desfășurat, deoarece părțile nu suportă cheltuieli de transport, pot avea nevoie de mai puțin timp liber de la serviciu, pot necesita mai puțin timp pentru avocat etc. Audierile de la distanță oferă, de asemenea, o oportunitate de a avea o audiere care altfel ar putea să nu aibă loc. Prin urmare, pentru a se determina dacă procedura este potrivită pentru procedurile de la distanță, se atrage atenție la aspectele care au legătură cu cauzele care ridică provocări speciale, cum ar fi pentru minori, persoanele cu dizabilități, cazurile de violență sexuală și violența domestică, interpretarea lingvistică sau alt suport special. La fel se iau în considerare și limitările tehnice, cum ar fi capacitatea tehnică a participanților, dacă participanții au acces la tehnologiile necesare, dacă este posibilă comunicarea confidențială, adecvarea conexiunii la internet a instanței, disponibilitatea unei camere sau microfon în sala de judecată, evitarea timpului lung petrecut pe ecran.

Într-o analiză efectuată de experții din cadrul *Institutului pentru Politici și Reforme Europene*⁴, s-a menționat că restricțiile pandemice au fost acel factor declanșator care a determinat și a accentuat necesitatea sporirii semnificative a nivelului de implementare și utilizare a tehnologiilor informaționale în procesul de înlăptuire a justiției. Totodată, a devenit extrem de evidențiată necesitatea digitalizării

³ https://ceeliinstitute.org/wp-content/uploads/2022/09/Remote_Judging_ENG2022_upd.pdf

⁴ <https://ipre.md/2022/10/20/blog-bethechange-digitalizarea-proceselor-de-judecata-in-republica-moldova-intre-relizari-si-provocari/>

domeniului justiției, în vederea sporirii accesului la justiție, precum și ridicării per general a calității actului de înlăptuire a justiției.

În concluzie, s-a menționat că în vederea sporirii nivelului de digitalizare a procesului de înlăptuire a justiției și de ridicare a calității acestuia să se asigure inițierea procesului de revizuire a legislației, în vederea reglementării posibilității desfășurării ședințelor de judecată prin intermediul videoconferinței, în cazul în care toate părțile își manifestă acordul în acest sens și dispun de capacitățile și mijloacele tehnice necesare.

În Strategia națională privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, se menționează că sistemele informaționale care facilitează comunicarea dintre instanțe și părți (de exemplu, depunerea online a cererilor și a altor acte, sistemul de videoconferință) pot contribui la reducerea întârzierilor și a costurilor suportate de justițiabili, prin facilitarea accesului la justiție. Astfel, comunicarea rapidă între unitățile sistemului judiciar, standardizarea procedurilor, accesul mai rapid la informație, calitatea acesteia, promptitudinea cu care se obține sunt argumente puternice pentru a moderniza acest sector, dar și pentru a elabora și aplica mecanisme de evaluare sistematică a impactului implementării acestora. Doar utilizarea tehnologiei informației și a comunicării în mediul judiciar poate mări eficiența administrării justiției⁵.

Prin Hotărârea nr. 282/14 din 29 mai 2018, Consiliul Superior al Magistraturii a aprobat Regulamentul privind utilizarea videoconferinței pentru organizarea și administrarea judecătorească. Prezentul Regulament stabilește statutul juridic al videoconferinței, instituie condițiile generale de utilizare și exploatare a videoconferinței, modalitățile de inițiere, conectare, realizare și comunicare prin intermediul videoconferinței, precum și drepturile și obligațiile subiecților implicați, inclusiv condițiile tehnice și măsurile de securitate necesare a fi implementate la utilizarea videoconferinței.

Consider că utilizarea tehnologiilor informaționale și implementarea în activitatea instanțelor judecătorești a videoconferinței va stimula redimensionarea semnificativă a activității personalului instanțelor de judecată, dar și eficientizarea acesteia.

În același timp, consider că cadrul normativ național care acordă posibilitatea participanților la proces de a fi audiați prin intermediul videoconferinței trebuie să fie eficient, clar și accesibil pentru toți justițiabilii, mai ales pentru cei din grupurile vulnerabile.

⁵ Legea Nr. 211 din 06-12-2021 pentru aprobarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia

I. Referitor la exercitarea controlul constituționalității cuvântului „locomotorii” din conținutul art. 213 alin. (3) al Codului de procedură civilă.

Alineatul (3) al art. 213 din Codul de procedură civilă instituie posibilitatea participantului care nu se poate prezenta la ședința de judecată de a solicita să fie audiat prin intermediul videoconferinței. Cazurile în care aceasta poate fi cerută sau dispusă din oficiu sunt:

- (i) aflarea participantului peste hotare,
- (ii) aflarea în penitenciar,
- (iii) internarea într-o instituție medicală sau
- (iv) dizabilitatea locomotorie.**

Din această enumerare exhaustivă rezultă faptul că tratamentul mai puțin favorabil se manifestă prin neadmiterea participării la ședințele de judecată prin intermediul videoconferinței a participanților cu dizabilități, alta decât cea locomotorie, în cazul în care acesta nu se poate prezenta fizic la ședință. Astfel, prevederea dată creează anumite impedimente persoanei cu dizabilități în a-și revendica dreptul de acces la justiție, ea necesitând să depună mai mult efort pentru a asigura prezența fizică la ședința de judecată.

Criteriul în baza căruia are loc tratamentul mai puțin favorabil descris supra este forma de dizabilitate, alta decât cea locomotorie. În acest sens, reamintesc că statul și-a asumat, prin ratificarea Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități, protecția efectivă a persoanelor cu dizabilități și garantarea efectivă a accesului la justiție. Or în cazul dat, persoanele cu alte dizabilități decât locomotorii, trebuie să depună mai mult efort pentru a participa efectiv la un proces de judecată, în timp ce celor cu dizabilitate locomotorie statul le-a asigurat o anumită accesibilitate. Obligația de a asigura accesibilitatea pentru persoanele cu dizabilități este o obligație pentru state care nu poate fi condiționată, așa cum se menționează în Comentariul general nr. 2 (2014) „Articolul 9: Accesibilitatea” la Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Menționez că în unele situații particulare (cum ar fi, agravarea stării de sănătate a unei persoane cu dizabilitate provocată de boli generale, pandemia, imposibilitatea de a se deplasa din cauza lipsei persoanei care asistă persoana cu dizabilități, etc.) este necesară asigurarea unei accesibilizări adecvate, astfel încât toate persoanele cu dizabilități să poată să-și exercite efectiv drepturile.

În cazul altor forme de dizabilitate decât cea locomotorie, persoanele au necesități specifice care ar putea fi luate în considerație de instanța de judecată atunci când autorizează participarea la ședință prin videoconferință.

Mai mult, condițiile de desfășurare a videoconferinței sunt reglementate expres de norma legală și sunt condiționate de disponibilitatea mijloacelor tehnice corespunzătoare și de verificarea identității participantului.

Prin urmare, susțin opinia Consiliului că sunt întrunite elementele discriminării directe în acces la facilitarea procesului de participare în ședința de judecată prin intermediul videoconferinței, pe criteriul tipul de dizabilitate.

Subsecvent, prevederile art. 213 alin. (3) din Codul de procedură civilă instituie un tratament discriminator pe criteriu de dizabilitate în revendicarea dreptului de a solicita participarea la ședințele de judecată în format de videoconferință. Consider că prin aceste prevederi nu se acordă o acomodare rezonabilă a necesităților tuturor persoanelor cu dizabilități care au calitate de participant la proces, indiferent de forma de dizabilitate, pentru a le oferi posibilitatea să fie audiați prin intermediul videoconferinței.

II. Referitor la exercitarea controlului constituționalității redacției alin. (1¹) al art. 216 din Codul de procedură civilă, în măsură în care nu este prevăzută posibilitatea audierii martorului cu dizabilități prin intermediul videoconferinței la sediul instituției de asistență socială sau la sediul autorității tutelare

Alineatul (1¹) al art. 216 din Codul de procedură civilă instituie posibilitatea pentru martor de a fi audiat prin intermediul videoconferinței, în cazul în care se află în imposibilitatea de a se prezenta în ședința de judecată, la cererea participanților, a martorului sau din oficiu. Din textul art. 216 alin. (1¹) Cod de procedură civilă, se deduc situațiile în care martorul poate fi audiat prin intermediul videoconferinței, și anume:

- (i) aflarea peste hotarele țării,
- (ii) executarea pedepsei în penitenciar,
- (iii) internarea într-o instituție medicală.

Totodată, norma mai prevede audierea martorului care se află pe teritoriul țării la biroul notarial, la sediul organului de probațiune sau la biroul executorului judecătoresc. Norma mai prevede că martorul va semna declarația privind cunoașterea obligațiilor și răspunderii lui, care va fi expediată instanței de judecată prin intermediul poștei electronice.

Observăm că norma supusă examinării face distincție între persoana internată într-o instituție medicală care va fi audiată ca martor și persoana care în general nu se poate prezenta să depună mărturie, dar este pe teritoriul țării. În cel din urmă caz am putea încadra și situația în care o persoană cu dizabilități, din cauza imposibilității de a se deplasa la sediul instanței de judecată pentru a depune mărturie, poate solicita audierea sa prin intermediul videoconferinței, la sediul notarului public, al organului de probațiune sau al executorului judecătoresc, dacă aceștia dispun de mijloace

tehnice corespunzătoare și verifică identitatea martorului. Persoanele cu dizabilități, care din cauza inaccesibilității infrastructurii relevante, locului de trai în mediul rural, nivelului scăzut de venituri, precum și a altor împrejurări, nu pot să se prezinte la sediul instanței de judecată pentru a depune mărturiile într-un proces civil, se află într-o poziție defavorabilă, deoarece tratamentul instituit de prevederea normativă, deși este una neutră, dezavantajează aceste persoane.

Considerăm că alin. (1¹) din art. 216 la Codul de procedură civilă prevede anumite cerințe care urmează a fi respectate la audierea martorului prin intermediul videoconferinței, cum ar fi: *mijloace tehnice corespunzătoare, posibilitatea de a identifica martorul, posibilitatea ca martorul să poată semna declarația privind cunoașterea obligațiilor și răspunderii lui*. În același timp, este indicat că martorul pentru a fi audiat prin intermediul videoconferinței se poate prezenta pe teritoriul țării doar la biroul notarial, la sediul organului de probațiune sau biroul executorului judecătoresc.

Evidențiem faptul că exigențele de audiere a martorului prin intermediul videoconferinței la biroul notarial, la sediul organului de probațiune sau al executorului judecătoresc, se justifică prin calitatea procesuală a acestuia și de obligațiile pe care le incumbă această calitate, precum și de autoritatea juridică a entității care urmează să asigure și să transmită instanței declarația semnată privind cunoașterea obligațiilor și răspunderii martorului.

Scopul acestei practici este ca persoana care urmează să depună mărturii într-un dosar să își asume responsabilitatea pentru acest fapt, deoarece faptele descrise de ea urmează să influențeze procesul de aflare a adevărului, precum și poziția judecătorului referitor la faptele invocate de părți. Pentru aceasta este necesar să se asigure prezentarea probelor care să contribuie la adoptarea unei hotărâri legale și întemeiate, iar declarațiile martorilor fac parte din acele elemente, care cumulate vor duce la argumentarea legală a hotărârii aprobate de instanță. În acest sens, martorul urmează să semneze declarația de asumare a răspunderii pentru cele relatate, iar declarația urmează să fie transmisă de persoana responsabilă către instanța de judecată.

Deși are un scop legitim, această practică poate genera consecințe nefavorabile pentru persoana cu dizabilități, deoarece din cauza vulnerabilității este pusă într-o situație defavorabilă pentru că audierea la biroul notarial sau al executorului judecătoresc ar prevedea anumite costuri, pe care persoana cu dizabilități ar fi în dificultate a le suporta. Mai mult ca atât, legislația specială care reglementează activitatea notarilor publici, a executorilor judecătorești, a consilierilor de probațiune nu conține prevederi care ar aduce claritate cu privire la procedura de desfășurare a audierii martorilor la aceste entități și care sunt costurile ce implică această procedură.

Admitem faptul că martorul trebuie să semneze declarația de asumare a răspunderii pentru depozițiile făcute, admitem faptul că persoana trebuie identificată în modul corespunzător, iar aceste lucruri trebuie să fie făcute de persoane care își vor asuma responsabilitatea în fața instanței de a asigura cu mijloace tehnice martorul, precum și de a transmite în mod electronic declarațiile semnate. Astfel se poate afirma că măsura de a desfășura videoconferința într-o anumită locație este justificată și necesară.

În ceea ce privește proporționalitatea măsurii în vederea atingerii scopului legitim declarat, remarcăm faptul că cerințele instituite prin art. 216 alin. (1¹) din Codul de procedură civilă, pot fi îndeplinite nu doar prin audierea martorului care se află pe teritoriul țării la biroul notarial, la sediul organului de probațiune sau la biroul executorului judecătoresc, care implică achitarea taxelor corespunzătoare. Observăm că cerințele prevăzute de art. 216 alin. (1¹) din Codul de procedură civilă ar putea fi realizate și la sediul organelor de asistență socială și al autorității tutelare, astfel cum indică art. 213 alin. (3) din Codul de procedură civilă. În acest caz serviciul ar putea fi prestat gratuit și mai aproape de locul de aflare a persoanei. Drept urmare, considerăm că cerința de audiere a martorului care se află pe teritoriul țării doar la biroul notarial, la sediul organului de probațiune sau la biroul executorului judecătoresc nu este proporțională scopului legitim instituit.

Pornind de la aceste raționamente, conchid că prevederile art. 216 alin. (1¹) din Codul de procedură civilă instituie o discriminare indirectă a persoanelor cu dizabilități, care sunt martori într-un proces civil de judecată, neavând o justificare obiectivă și rezonabilă.

Prevederile respective îngrădesc dreptul persoanelor cu dizabilități – martori într-un proces civil să fie audiați, inclusiv de la sediul autorității tutelare, organului de asistență socială sau de la oricare altă entitate care dispune de dotări tehnice corespunzătoare și poate să asigure identificarea martorului, să îi asigure suport persoanei cu necesități psihosociale, precum și să transmită ulterior instanței de judecată declarația privind cunoașterea obligațiilor și răspunderii martorului.

În susținerea criticilor de neconstituționalitate invocate supra, considerăm relevante următoarele standarde în domeniul accesului la justiție a persoanelor cu dizabilități.

În jurisprudența sa anterioară cu privire la incidența articolului 16 din Constituție, Curtea a amintit că egalitatea în fața legii și a autorităților publice presupune absența oricărei discriminări directe sau indirecte. Curtea a stabilit că discriminarea are loc atunci când persoanele care se află în situații asemănătoare sunt tratate în mod diferit (i.e. discriminare directă) sau când persoanele care se află în situații diferite sunt tratate în același mod (i.e. discriminare indirectă), cu excepția cazului în care un astfel de tratament este justificat în mod obiectiv și rezonabil.

Așadar, o măsură intră în câmpul de aplicare al articolului 16 din Constituție atunci când aceasta conduce, în funcție de anumite criterii, la rezultate diferite, sau când, utilizând criterii neutre, aceasta are ca efect particular dezavantajarea unei categorii de persoane. (HCC nr.29 din 22.11.2018)

Accesul liber la justiție constituie un aspect inerent al dreptului la un proces echitabil, principiu complex, cuprinzând mai multe relații și drepturi fundamentale, prin care se poate garanta exercitarea lui deplină. Accesul la justiție urmează a fi înțeles ca un drept de acces concret și efectiv la o instanță de plină jurisdicție. (HCC nr.10/2016)

Dreptul persoanei de a se adresa justiției este, prin urmare, o condiție *sine qua non* a efectivității drepturilor și libertăților sale. Iată un motiv pentru care Constituția, proclamând accesul liber la justiție, nu numai că la calificat ca fundamental, ci și ca un principiu care guvernează materia drepturilor și libertăților fundamentale. (HCC nr.16/1998)

Pentru apărarea protecției efective a drepturilor omului, nu este suficient a consacra drepturile materiale și a preciza pe cale constituțională condițiile minime pentru realizarea unei justiții echitabile, condiții întregite cu legi organice cu privire la organizarea și funcționarea instanțelor judecătorești. Este necesar, de asemenea, de a stabili unele garanții procedurale de natură să consolideze mecanismele de protecție a acestor drepturi. O clauză exhaustivă în această privință conține art.6 pct.1 din Convenția europeană. (HCC nr.16/1998)

Potrivit art.12 paragraful 1 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități⁶, persoanele cu dizabilități au dreptul să fie recunoscute oriunde ca persoane cu drepturi egale în fața legii. Ratificarea Convenției ONU de către Republica Moldova a marcat o schimbare importantă în abordarea dizabilității, nu doar prin prisma protecției sociale și a stării de sănătate, dar și din punctul de vedere al promovării și respectării drepturilor omului, al incluziunii sociale, al valorii umane și al egalității de șanse. Respectiv, în conformitate cu art.4 din Convenție, Statele părți sunt obligate să adopte toate măsurile legislative, administrative și alte măsuri corespunzătoare pentru implementarea drepturilor recunoscute în această Convenție; Să ia toate măsurile corespunzătoare, inclusiv cele legislative, pentru a modifica sau abroga legile, reglementările, cutumele și practicile existente care constituie discriminare împotriva persoanelor cu dizabilități.

Potrivit Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, statele părți la Convenție trebuie să asigure un acces efectiv la actul de justiție pentru persoanele cu dizabilități, în condiții de egalitate cu ceilalți, inclusiv prin ajustări de ordin procedural și adecvate vârstei, pentru a le facilita un rol activ ca participanți

⁶ Adoptată la New York la 13 decembrie 2006 și ratificată de către Republica Moldova prin Legea nr.166 din 9 iulie 2010

directi și indirecti, inclusiv ca martori, în toate procedurile legale, inclusiv etapele de investigare și alte etape preliminare. (HCC nr.33/2016)

Comentariul general nr.2 (2014) „Articolul 9: Accesibilitatea” la Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități în pct. 25 stabilește că obligația statelor de a asigura accesibilitatea nu poate fi condiționată⁷.

În conformitate cu Comentariul general nr.6 (2018) privind egalitatea și nediscriminarea, drepturile și obligațiile în materie de egalitate și nediscriminare prevăzute la articolul 5 ridică o atenție deosebită în ceea ce privește articolul 13, care, printre altele, solicită punerea în aplicare a unor ajustări de ordin procedural și adecvate vârstei. Aceste adaptări se deosebesc de o adaptare rezonabilă prin faptul că adaptările procedurale nu sunt limitate de disproporționalitate. O ilustrare a unei adaptări procedurale este recunoașterea diverselor metode de comunicare a persoanelor cu dizabilități în fața instanțelor și tribunalelor. Adaptări adecvate vârstei pot consta în diseminarea informațiilor despre mecanismele disponibile pentru transmiterea petițiilor și accesul la justiție, utilizând un limbaj pe înțelesul tuturor și adecvat vârstei.

Potrivit Comentariului general nr. 5 (2017) privind viața independentă și integrarea în comunitate, Statele părți trebuie să asigure accesul la justiție și să ofere asistență judiciară gratuită și consiliere juridică adecvată, căi de atac și sprijin, inclusiv prin asigurarea unor adaptări rezonabile și unor ajustări de ordin procedural, pentru persoanele cu dizabilități care doresc să își valorifice dreptul la o viață independentă în comunitate. Totodată, accesul la justiție, astfel cum este consacrat la articolul 13, este fundamental pentru a asigura exercitarea deplină a dreptului la o viață independentă în comunitate. Statele părți trebuie să se asigure că toate persoanele cu dizabilități au capacitate juridică și calitate procesuală. În plus, statele părți trebuie să se asigure că toate deciziile privind viața independentă în comunitate pot face obiectul unei căi de atac. Sprijinul oferit pentru a permite o viață independentă în cadrul comunității este executoriu ca drept și prerogativă. Pentru a garanta accesul egal și efectiv la justiție, sunt esențiale drepturi materiale la asistență judiciară, la sprijin și la ajustări de ordin procedural și adecvate vârstei.

Principiile și orientările internaționale privind accesul la justiție pentru persoanele cu dizabilități, emise de Raportorul special pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, sunt un instrument practic de sprijinire a statelor în proiectarea și implementarea sistemelor de justiție care oferă acces egal la justiție pentru persoanele cu dizabilități, în conformitate cu standardele internaționale privind drepturile omului⁸.

⁷ Aprobate de Comitetul ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, 22 mai 2014, CRPD /C/GC/2: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/GC/2&Lang=en

⁸ <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-disability/International-principles-and-guidelines-access-justice-persons-disabilities>

Potrivit principiilor 1 și 2, toate persoanele cu dizabilități au capacitate, deci nimănui nu i se poate interzice accesul echitabil la justiție bazată pe dizabilitate. Infrastructura și serviciile ar trebui să fie accesibile publicului pentru a asigura egalitatea de acces la justiție fără discriminare persoanelor cu dizabilități.

Curtea Europeană a reamintit că statele contractante se bucură de o mare libertate în alegerea mijloacelor adecvate care să permită sistemului lor judiciar respectarea imperativelor art. 6. Sarcina Curții este de a cerceta dacă prin calea urmată s-a ajuns, într-un anumit litigiu, la rezultate compatibile cu Convenția, având în vedere totodată circumstanțele specifice ale cauzei, precum și natura și complexitatea acesteia. Pe scurt, așa cum s-a arătat mai sus, Curtea trebuie să examineze dacă procesul a avut în ansamblu un caracter echitabil [*Ibrahim și alții, citată anterior, pct. 250 și 251 și Simeonovi împotriva Bulgariei (MC), nr. 21980/04, pct. 113, CEDO 2017 (extrase)*].

Curtea europeană a constatat că reclamantul să fie interogat prin videoconferință ca o formă de participare la procedură nu este, în sine, incompatibilă cu noțiunea de proces echitabil și public [*Sakhnovski împotriva Rusiei (MC), nr. 21272/03, pct. 98, 2 noiembrie 2010 și Marcello Viola, citată anterior, pct. 67*].

Avocatul Poporului consideră că tehnologia informației (IT) ar trebui să fie un instrument sau un mijloc de îmbunătățire a administrării justiției, de a facilita accesul justițiabililor la instanțe și de a consolida garanțiile prevăzute la articolul 6 din CEDO.

În *Avizul nr.14 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni*⁹, se menționează că, Magna Carta judecătorilor încredințează judecătorilor co-responsabilitatea în ceea ce privește accesul la soluționarea rapidă, eficientă și accesibilă a litigiilor. Judecătorii trebuie să identifice avantajele și dezavantajele IT și să identifice și elimine orice riscuri privind buna administrare a justiției. Tehnologia Informației nu trebuie să diminueze drepturile procedurale ale părților. Judecătorii trebuie să fie conștienți de aceste riscuri, după cum sunt responsabili în privința asigurării faptului că drepturile părților sunt protejate.(pct.7)

Utilizarea IT nu ar trebui să diminueze garanțiile procedurale pentru cei care nu au acces la noile tehnologii. Statele trebuie să se asigure că părților care nu au acces la astfel de mijloace le este furnizată asistență specifică în domeniu. (pct.10)

În acest sens, consider că statul trebuie să întreprindă măsuri de incluziune socială în toate domeniile, inclusiv ajustări de ordin procedural în domeniul justiției în vederea admiterii la proces în regim de videoconferință a tuturor categoriilor de participanți.

În concluzie, susțin că din moment ce statul a oferit un beneficiu prin asigurarea accesului la justiție prin videoconferințe acesta trebuie asigurat tuturor persoanelor,

⁹ Adoptată de CCJE în cadrul celei de a 12-a sesiuni plenare (Strasbourg, 7-9 Noiembrie 2011)

indiferent de statut. Or, nesocotirea acestui standard ar putea echivala cu încălcarea dreptului la un proces echitabil garantat de art. 6 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale.

IV. CADRUL NORMATIV PERTINENT

1. CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA

Articolul 1. Statul Republica Moldova

(3) Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.

Articolul 4. Drepturile și libertățile omului

(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.

Articolul 16. Egalitatea

(1) Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.

(2) Toți cetățenii Republicii Moldova sînt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială.

Articolul 20 Accesul liber la justiție

(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție.

Art. 51 Protecția persoanelor cu dizabilități

(1) Persoanele cu dizabilități beneficiază de o protecție specială din partea întregii societăți. Statul asigură pentru ele condiții normale de tratament, de readaptare, de învățămînt, de instruire și de integrare socială.

Articolul 54. Restrîngerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți

(1) În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului.

(2) Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sînt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.

(3) Prevederile alineatului (2) nu admit restrîngerea drepturilor proclamate în articolele 20-24.

(4) Restrîngerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.

Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități

Art. 1 Persoanele cu dizabilități includ acele persoane care au deficiențe fizice, mentale, intelectuale sau senzoriale de durată, deficiențe care, în interacțiune cu diverse bariere, pot îngreuna participarea deplină și efectivă a persoanelor în societate, în condiții de egalitate cu ceilalți.

Art. 2 „Discriminare pe criterii de dizabilitate” înseamnă orice diferențiere, excludere sau restricție pe criterii de dizabilitate, care are ca scop ori efect diminuarea sau prejudicierea recunoașterii, beneficiului ori exercitării, în condiții de egalitate cu ceilalți, a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în domeniul politic, economic, social, cultural, civil sau în orice alt domeniu. Termenul include toate formele de discriminare, inclusiv refuzul de a asigura o adaptare rezonabilă.

Articolul 4. Obligații generale

1. Statele Părți se angajează să asigure și să promoveze exercitarea deplină a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului pentru toate persoanele cu dizabilități, fără nici un fel de discriminare pe criterii de dizabilitate. În acest scop, Statele Părți se angajează:

(a) Să adopte toate măsurile adecvate legislative, administrative și de altă natură pentru implementarea drepturilor recunoscute prin prezenta Convenție;

(b) Să ia toate măsurile corespunzătoare, inclusiv cele legislative, pentru a modifica sau abroga legile, reglementările, cutumele și practicile existente care constituie discriminare împotriva persoanelor cu dizabilități;

Articolul 5. Egalitatea și nediscriminarea

1. Statele Părți recunosc faptul că toate persoanele sunt egale în fața legii și sub incidența legii și au dreptul fără niciun fel de discriminare la protecție egală și beneficiu egal al legii.
2. Statele Părți vor interzice toate tipurile de discriminare pe criterii de dizabilitate și vor garanta tuturor persoanelor cu dizabilități protecție juridică egală și efectivă împotriva discriminării de orice fel.

Articolul 13

Accesul la justiție

1. Statele Părți vor asigura acces efectiv la actul de justiție pentru persoanele cu dizabilități, în condiții de egalitate cu ceilalți, inclusiv prin asigurarea de ajustări de ordin procedural și adecvate vârstei, pentru a le facilita un rol activ ca participanți direcți și indirecti, inclusiv ca martori, în toate procedurile legale, inclusiv etapele de investigație și alte etape preliminare.

2. Pentru a sprijini accesul efectiv la actul de justiție al persoanelor cu dizabilități, Statele Părți vor promova formarea corespunzătoare a celor care lucrează în domeniul administrării justiției, inclusiv a personalului din poliție și penitenciare.

Comentariul general nr. 2 (2014)

„Articolul 9: Accesibilitatea” la Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități în pct. 25 stabilește că obligația statelor de a asigura accesibilitatea nu poate fi condiționată¹⁰.

Convenția pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale

Articolul 6 Dreptul la un proces echitabil

1. Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter

¹⁰ Aprobate de Comitetul ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, 22 mai 2014, CRPD /C/GC/2: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/GC/2&Lang=en

civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită.

3. Orice acuzat are, mai ales, dreptul :

a. să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, despre natura și cauza acuzației aduse împotriva sa ;

b. să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale ;

c. să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare remunerării unui apărător, să poată fi asistat gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer ;

d. să audieze sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării ;

e. să fie asistat gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.

Articolul 14 Interzicerea discriminării

Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.

PACTUL INTERNATIONAL CU PRIVIRE LA DREPTURILE CIVILE ȘI POLITICE

Articolul 2

1. Statele părți la prezentul Pact se angajează să respecte și să garanteze tuturor indivizilor care se găsesc pe teritoriul lor și țin de competența lor drepturile recunoscute în prezentul Pact, fără nici o deosebire, în special de rasă, culoare, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare.

Articolul 14

1. Toți oamenii sînt egali în fața tribunalelor și curților de justiție. Orice persoană are dreptul ca litigiul în care se află să fie examinat în mod echitabil și public de către un tribunal competent, independent și imparțial, stabilit prin lege, care să decidă asupra contestărilor privind drepturile și obligațiile sale cu caracter civil. Ședința de judecată poate fi declarată secretă în totalitate sau pentru o parte a desfășurării ei, fie în interesul bunelor moravuri, al ordinii publice sau al securității naționale într-o societate democratică, fie dacă interesele vieții particulare ale părților în cauză o cer, fie în măsura în care tribunalul ar socoti acest lucru ca absolut necesar, când datorită circumstanțelor speciale ale cauzei, publicitatea ar dăuna intereselor justiției; cu toate acestea, pronunțarea oricărei hotărâri în materie penală sau civilă va fi publică, afară de cazurile când interesul minorilor cere să se procedeze altfel sau când procesul se referă la diferende matrimoniale ori la tutela copiilor.

2. Orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni penale este rezumată a fi nevinovată cât timp culpabilitatea sa nu a fost stabilită în mod legal.

3. Orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni penale are dreptul, în condiții de deplină egalitate, la cel puțin următoarele garanții:

a) să fie informată în cel mai scurt termen, într-o limbă pe care o înțelege, și în mod detaliat despre natura și motivele acuzației ce i se aduce;

b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale și să comunice cu apărătorul pe care și-l alege;

c) să fie judecată fără o întârziere excesivă;

d) să fie prezentă la proces și să se apere ea însăși sau să aibă asistența unui apărător ales de ea; dacă mi are apărător, să fie informată despre dreptul de a-l avea și, ori de câte ori interesul justiției o cere, să i se atribuie un apărător din oficiu, fără plată dacă ea nu are mijloace pentru a-i remunera;

e) să interogheze sau să facă a fi interogați martorii acuzării și să obțină înfățișarea și interogarea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;

f) să beneficieze de asistența gratuită a unui interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la ședința de judecată;

g) să nu fie silită să mărturisească împotriva ei însăși sau să se recunoască vinovată.

4. Procedura aplicabilă tinerilor va ține seama de vârsta lor și de interesul reeducării lor.

5. Orice persoană declarată vinovată de o infracțiune are dreptul de a obține examinarea de către o instanță superioară, în conformitate cu legea, a declarării vinovăției și a condamnării sale.

6. Când o condamnare penală definitivă este ulterior anulată sau se acordă grațierea deoarece un fapt nou sau nou-descoperit dovedește că s-a produs o eroare judiciară, persoana care a suferit o pedeapsă în urma acestei condamnări va primi o indemnizație în conformitate cu legea, afară de cazul când s-a dovedit că nedescoperirea în timp util a faptului necunoscut îi este imputabilă ei, în întregime sau în parte.

7. Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit din pricina unei infracțiuni pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă în conformitate cu legea și cu procedura penală a fiecărei țări.

Legea nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității

Articolul 1 Scopul legii și domeniul de aplicare

alin. (1) stabilește că, scopul acesteia este de prevenire și combatere a discriminării, precum și de asigurare a egalității tuturor persoanelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova în sferile politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții fără deosebire de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar.

Articolul 2 Noțiuni generale

constituie discriminare orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, în drepturi sau libertăți, precum și susținerea comportamentului discriminatoriu bazat pe criteriile reale stipulate de prezenta lege sau pe criterii presupuse; discriminare directă – tratarea unei persoane în baza oricărui dintre criteriile prohibitive în manieră mai puțin favorabilă decât tratarea altei persoane într-o situație comparabilă; discriminare indirectă – orice prevedere, acțiune, criteriu sau practică aparent neutră care are drept efect dezavantajarea unei persoane față de o altă persoană în baza criteriilor stipulate de prezenta lege, în afară de cazul în care aceea prevedere, acțiune, criteriu sau practică se justifică în mod obiectiv, printr-un scop legitim și dacă mijloacele de atingere a acelui scop sunt proporționale, adecvate și necesare.

V. CERINȚELE AUTORULUI SESIZĂRII

1. Admiterea sesizării pentru examinare în fond;
2. Exercițarea controlului constituționalității cuvântului „*locomotorii*” din conținutul art. 213 alin. (3) al Codului de procedură civilă;

3. Exercițarea controlului constituționalității redacției alin. (1¹) al art. 216 din Codul de procedură civilă, în măsură în care nu este prevăzută posibilitatea audierii martorului cu dizabilități prin intermediul videoconferinței la sediul instituției de asistență socială sau la sediul autorității tutelare.

Cu cele mai înalte considerațiuni,

*Ceslav PANICO
Avocatul Poporului (Ombudsmanul)*

Digitally signed by Panico Ceslav
Date: 2022.11.30 19:31:42 EET
Reason: MoldSign Signature
Location: Moldova

Ex. Muntean Ig.